

КОМИТЕТ ЗА ВИЗАНТОЛОГИЈА И МЕДИЕВИСТИКА
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – СКОПЈЕ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

САМУИЛОВАТА ДРЖАВА ИЛЈАДА ГОДИНИ ПОТОА (1018–2018)

Материјали од Првата национална
конференција за византологија и медиевистика,
одржана во Охрид на 25 и 26 октомври 2018 година

2022

Главен и одговорен уредник:

Тони Филипоски

Уредувачки одбор:

Витомир МИТЕВСКИ

Ратко ДУЕВ

Александар АТАНАСОВСКИ

Сашо ЦВЕТКОВСКИ

Стојко СТОЈКОВ

СОДРЖИНА

7	ПРЕДГОВОР
11	ПОЗДРАВНИ ОБРАЌАЊА И ПИСМА
33	НАУЧНИ ТРУДОВИ
33	Македонската писменост во времето на комитопулите и пред тоа Ѓорги Поп-Атанасов
41	Византиската епска традиција на Балканот за време на владеењето на Цар Самуил Витомир Митевски
47	Библиските и богословски погледи и толкувања за „цар“ и „царство“ Ратомир Грозданоски
65	Етничката атрибуција на Самуиловата држава Тони Филипоски
99	Каде и кога умрел Цар Самуил? Александар Атанасовски
111	Процесот на втемелување на словенската цивилизација и култура во Македонија по падот на Самуиловото царство Илија Велев
123	1018 and After: New Reality and New Perceptions in Byzantine Balkans Stojko Stojkov
147	Демирхисарско во историските извори од XII до првата половина на XIV век Христијан Цветковски
161	A Molybdobull of the Byzantine Emperor Michael VIII Palaiologos from the Fortress “Dolno Gratče” near Kočani Robert Mihajlovski – Viktor Lilčić-Adams

- 169 | Теофилактовото „Обраќање за обвиненијата против Латините“
Виктор Недески
- 177 | Јован Дебранин како Архиепископ Охридски и прв ктитор на
Свештената Бигорска Обител
јеромонах Кирил Деловски
- 195 | Архиепископијата на Јустинијана Прима и врската со
Охридската Архиепископија
јероѓакон Анатолиј Лазески
- 203 | Археолошки локалитети од 10 и 11 век од ареалот
на тврдината Просек
Орданче Петров
- 235 | Сликарските решенија на штитовите во македонската
средновековна уметност
Снежана Филипова
- 253 | Семиотичка анализа на претставите на Богородица Платитера
од сакралните објекти во Зрзевскиот културен комплекс
Александар Василески
- 265 | Циклусот на патронот од црквата св. Ѓорѓи Победоносец во
Младо Нагоричане
Јехона Спахиу Јанчевска
- 295 | Колежот на Витлеемските деца, Марков Манастир – Света
Земја
Снешка Лакалиска
- 313 | Конзерваторски истражувања на две двослојни икони од
црквата св. Ѓорѓи во Струга
Ангелина Поповска

ПРЕДГОВОР

Граѓанското здружение: *Комитет за византологија и медиевистика на Република Македонија-Скопје (КВМРМ-Скопје)*, кое постои од 2016 г. и од кога е полноправна членка на Меѓународната асоцијација за византологија (AIEV), во својот *Статут* како една од клучните цели во своето делување ја има потенцирано: *„организирање национални научни конференции од областа на византологијата и медиевистиката“*, секако во насока на збогатување на научните сознанија од наведените научни области. Токму за исполнување на посочената цел Комитетот во соработка со соодветни државни високо-образовни и научни институции (под покровителство на проф. д-р Ѓорѓе Иванов, претседател на РМ и ко-организаторство на: Министерство за култура на РМ; Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје /УКИМ/; Филозофски факултет – Скопје; Истражувачки центар за културно наследство „Цветан Грозданов“ при Македонската академија на науките и уметностите /МАНУ/; МАНУ; Македонска православна црква-Охридска архиепископија /МПЦ-ОА/) на 25 и 26 октомври 2018 година во Конгресниот центар на УКИМ во Охрид ја организираше *Првата национална конференција за византологија и медиевистика* под наслов: *Самуиловата држава – 1.000 години потоа (1018-2018)*. На тој начин првенствено членовите и раководството на Комитетот, кои истовремено во најголем дел се еминентен дел од наведените високо-образовни и научни институции, достоино го одбележаа *илјада-летниот јубилеј: 1.000 години од крајот на Самуиловата држава*. Секако еден од најмаркантните датуми од македонското средновековно минато. Токму затоа КВМРМ – Скопје на погоре наведените институции им изразува голема благодарност. Во свечениот дел при отворањето на Конференцијата како домаќин збор зеде проф. Тони Филипошки, претседател на КВМРМ – Скопје, кој се осврна на краткиот историјат на КВМРМ – Скопје, но и на подолгиот развој на византологијата и медиевистиката во нашата земја. Потоа се обрати н.е. проф. д-р Ѓорѓе Иванов, претседател на Р. Македонија и покровител на Конференцијата, кој освен што го поздрави научниот настан, на интересен начин направи своевидна актуе-

лизација и компарација на ситуацијата во Македонија во време на Самуиловата држава и во современо време. Потоа на свеченото отварање на Конференција со свои поздравни говори се обратија проф. д-р Ратко Дуев, декан на Филозофскиот факултет – Скопје, д-р Срѓан Пириватрик, претседател на Српскиот византолошки комитет и г-ѓа Живка Ангелоска, претставник на општина Охрид. Треба да се истакне дека со своето присуство настанот го удостои, г. Тимотеј, митрополит на дебарско-кичевската епархија и претставник на МПЦ-ОА. На крајот од свечениот дел беа презентирани бројните писмени поздравни говори/обраќања од поканетите почесни гости (проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на УКИМ, г. г. Стефан, архиепископ охридски и македонски, проф. д-р Таки Фити, претседател на МАНУ, проф. д-р Џон Халдон, претседател на Меѓународната асоцијација за византологија /AIEB/, академик Јоханес Кодер, поранешен претседател /2011-2016/ на Меѓународната асоцијација за византологија /AIEB/, академик Васил Ѓузелев, претседател на Асоцијацијата на византинистите и медиевистите во Бугарија, проф. д-р Лида Мирај, претседател на Албанската асоцијација за византологија) на Конференцијата, кои поради различни оправдани причини за жал не беа во можност со своето физичко присуство да го удостојат овој голем настан. Токму затоа поголем дел од нивните писмени обраќања, како и на некои од присутните почесни гости, ќе бидат поместени во *Зборникот*, за на своевиден начин да сведочат за величественоста и големото значење на настанот.

Во текот на наведените два октомвриски конференциски денови во 2018 г. беа презентирани четириесетина научни трудови првенствено поврзани со проблематиката на новоформираната средновековна балканска државна формација на чело со комитопулот/владетелот Самуил (976-1014), потоа Гаврило Радомир (1014-1015) и Јован Владислав (1015-1018), која во византолошко-медиєвистичката литература, но и пошироко методолошки најиздржано треба да се нарекува *Самуилова држава* (976-1018). Посебно беа разгледувани сложените научни прашања за етницитетот, функционирањето, крајот и последиците од постоењето на Самуиловата држава. Покрај тоа на *Конференцијата* беа презентирани и реферати кои пошироко научно ја третираат македонската византологија и медиєвистика од аспект на историја, историја на уметност, археологија, книжевност, теологија, музикологија, сигилографија и др. Публикувањето на научните трудови во *Зборникот* го следи редоследот на учесниците и нивните научни реферати од Програмата на Конференцијата од 2018 г.

Во текот на нешто помалку од четиригодишниот период од одржувањето на научниот настан раководството на KBMPM-Скопје правеше постојани напори за публикување на *Зборник на трудови од Првата*

национална конференција. Секако дека една од позначајните причини, кои досега оневозможуваа публикување на предметниот *Зборник* е последиците кои ги предизвика двегодишното траење на КОВИД пандемијата во нашата земја и пошироко. Но благодарение на пресретливоста на Филозофскиот факултет – Скопје, еден од координаторите на *Првата национална конференција за византологија и медиевистика* (2018), најпосле се создадоа поволни услови да бидат публикувани осумнаесет научни трудови од учесниците на *Конференцијата*. Посебен дел од *Зборникот* е посветен на публикување честитки и свечени обраќања упатени до КВМРМ – Скопје, по повод одржувањето на *Конференцијата*, од страна на бројни Институции од земјава и странство. За да се оствари таа цел освен главниот и одговорен уредник (проф. д-р Тони Филипоски), се погрижија членовите на посебно формираниот Уредувачки Одбор во состав: академик Витомир Митевски, проф. д-р Ратко Дуев, проф. д-р Александар Атанасовски, проф. д-р Сашо Цветковски и проф. д-р Стојко Стојков. Се надеваме дека на тој начин придонесуваме, од една страна, подолго време да се памети одбележувањето на предметниот голем јубилеј, а од друга страна, од заборава да се спасат најнови научни достигнувања од областа на византологијата и медиевистиката во нашата земја. Токму затоа, од име на КВМРМ-Скопје, ми причинува огромно задоволство што како издавач на *Зборникот* се јавува токму Филозофскиот факултет – Скопје, за што на деканот проф. д-р Ратко Дуев му изразуваме срдечна благодарност.

Тони Филипоски,
главен и одговорен уредник
август 2022

ПОЗДРАВНИ ОБРАЌАЊА И ПИСМА

проф. д-р Тони Филипоски
претседател на КВМРМ – Скопје

Почитувани присутни,

Ваша екселенцијо, претседател на Р. Македонија, д-р Ѓорге Иванов
Декан на Филозофскиот факултет, д-р Ратко Дуев
Претседателке на Советот на Општина Охрид, г-ѓо Живка Ангелоска
Митрополит Дебарско-кичевски, г. Тимотеј
Останати видни гости и учесници на Првата национална конференција,

Оваа година се навршуваат 1000 години од крајот, падот или пак потчинувањето на Самуиловата држава под византиска власт. Се работи за одбележување на исклучително значаен јубилеј од нашата средновековна историја. Самуиловата држава несомнено била нова државна творба која ја формирале синовите на комесот Никола, комитопулите: Давид, Мојсеј, Арон и Самуил, во втората половина на X век на просторот на Македонија. Впрочем големиот белградски византолог Г. Острогорски не случајно потенцирал: „И според составот и според карактерот тоа било ново царство“. Но сепак поради разни причини споменатата држава, која станала царство, како во минатото така и денеска предизвикува голем број научни контроверзи поврзани со нејзиното настанување, политичко уредување, етничка атрибуција, државно-правни основи, нејзината црква, материјална и нематеријална култура и др. Искрено се надевам дека со организирањето на овој научен настан (Првата национална конференција за византологија и медијевистика) во текот на овие два дена сите ние ќе се обидеме да дадеме дополнителен научен придонес, од една страна со нови сознанија, а од друга страна со разјаснување на спорни прашања кои директно или индиректно се однесуваат на Самуиловата држава. Консеквентно на профилацијата на членовите на Комитетот и другите учесници на Конференцијата се очекува зададената научна проблематика да биде третирана интердисциплинарно од вкупно 42 византолози и медијевисти.

Ја користам оваа прилика да ви соопштам неколку збора за нашиот Комитет. Во периодот по 1990 г. се бележат повеќе неуспешни обиди за формирање на византолошки комитет во Р. Македонија, за најпосле во 2016 г. последниот обид да заврши со успех. Од страна на иницијативниот одбор во состав: академик Ц. Грозданов, проф. д-р М. Бошкоски, проф. д-р Т. Филипоски, проф. д-р Б. Петровски, проф. д-р Сашо Цветковски и доц. д-р Драган Ѓалевски беше свикано и се одржа основачко собрание во февруари 2016 г. во просториите на Македонската академија на науките и уметностите во присуство на над 30 делегати. Беа усвоени значајни одлуки: избор на органи и тела (почесен претседател – акад. Ц. Грозданов, претседател – д-р Т. Филипоски, секретар – д-р С. Цветковски, благајник – д-р Д. Ѓалевски, Претседателство (членови – д-р Б. Петровски и д-р С. Стојков), Управен одбор, Надзорен одбор (д-р М. Бошкоски, д-р И. Велев и д-р Д. Зајковски), 8 секции и нивни раководители (д-р А. Атанасовски, раководител на Секција за историја, акад. Витомир Митевски, раководител на Секција за јазик и книжевност, д-р Елица Манева, раководител на Секција за археологија, д-р Ратомир Грозданоски, раководител на Секција за теологија, м-р Дарко Николовски, раководител на Секција за историја на уметност, д-р Јане Коџабашија, раководител на Секција за музикологија и м-р Катерина Христовска, раководител на Секција за нумизматика); беше утврдено името: КОМИТЕТ ЗА ВИЗАНТОЛОГИЈА И МЕДИЕВИСТИКА НА Р. МАКЕДОНИЈА; одлука за аплицирање за членство во Меѓународната асоцијација за византологија (AIEV); беше определена апликација за печат и лого на Комитетот - монограмот на Јустинијан I пронајден во Таор и др. Подоцна беа донесени Статут и други документи потребни за функционирање на Комитетот. Според статутот основни цели на Комитетот се:

- афирмација и популаризација на македонската византологија, медиевистика и на сродните научни дисциплини во Р. Македонија и на меѓународно ниво;

- истражување и проучување на византиското и средновековното културно-историско наследство на просторот на Р. Македонија и пошироко на Балканот;

- следење, проучување и решавање на проблемите од областа на византологијата и медиевистиката;

- организирање национални научни конференции од областа на византологијата и медиевистиката

- помагање во научно и стручното усовршување на своите членови и во унапредувањето на наставата во соодветните научни дисциплини;

- остварување контакти и воспоставување соработка со сродни научни и стручни институции/здруженија од земјата и од странство
- организирање обуки, работилници, семинари, трибини и предавања;
- организирање и учество на домашни и меѓународни конгреси, конференции, симпозиуми, тркалезни маси;
- подготовка и реализација на научно-истражувачки, стручни и апликативни проекти;

Во текот на јуни 2016 г. од страна на нашиот Комитет беше поднесена апликација за членство во престижната Светска асоцијација за византологија (AIEB). Во рамките на 23-тиот светски византолошки конгрес (Белград, август 2016) нашиот Комитет едногласно беше примен во AIEB под компромисното име: Committee of Byzantine Studies of (Former Yugoslav) Republic of Macedonia. Со етаблирањето на нашиот Комитет во оваа реномирана меѓународна организација се отвораат можности за широка промоција и валоризација на македонската научна мисла и особено богатото културно наследство од византискиот период надвор од границите на нашата држава. Токму крупен чекор на меѓународен план ќе претставува првото организирано учество на нашиот Комитет и на македонските византолози на престижниот 24-ти Меѓународен византолошки конгрес што треба да се одржи 2021 г. во Истанбул, Турција. Впрочем нашето културно наследство од византискиот период и досега беше презентирано пред пошироката научна јавност во рамките на 12-ти Светскиот византолошки конгрес кој се одржа во 1961 г. токму во Охрид во рамки на поранешната југословенска федерација.

Во рамки на нашето делување во ноември 2017 г. на седница на Управен одбор беше донесена одлука Комитетот во текот на 2018 г. да организира Прва национална конференција за византологија и медијевистика на тема: САМУИЛОВАТА ДРЖАВА – 1000 ГОДИНИ ПОТОА (1018-2018), по повод јубилејот 1000 години од крајот на Самуиловата држава. Оваа наша одлука, како што сме сите сведоци, со големи напори, но и задоволство успеавме да ја реализираме благодарение на финансиската поддршка на Министерството за култура на Р. Македонија. За пруженото покровителство и денешно присуство од името на Комитетот сакам да му упатам особена благодарност до неговата екселенција д-р Ѓорѓе Иванов, претседател на Р. Македонија. Како коорганизатори свој голем придонес дадоа пред сè Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје; а потоа и нејзината членка Филозофскиот факултет како и Македонската академија на науките и уметностите, за што во оваа прилика на нивните први луѓе (ректорот на УКИМ, деканот на ФзФ и претседателот на МАНУ) им упатувам искрена благодарност. Исто така во оваа пригода сакам да

го поздравам почесниот гостин: д-р Срѓан Пириватриќ, претседател на српскиот византолошки комитет. За да се збогати овој настан како почесни гости беа поканети уште и членовите на раководството на АИЕВ (Џон Халдон и Атанасиос Маркопулос) и академик Васил Ѓузелев, претседател на бугарската византолошка асоцијација и проф. Лида Мирај, претседателка на албанската византолошка асоцијација, но беа спречени да присуствуваат. Особена благодарност упатувам до академик Јоханес Кодер од Виена, поранешен претседател на АИЕВ, поради покажаната пресретливост и залагање нашиот Комитет да стане членка на Меѓународната византолошка асоцијација. Благодарност упатувам и до членовите на раководството и на сите останати членови на Комитетот за поддршката. На крајот ги поздравувам нашите драги гости и воедно учесници д-р Михаило Поповиќ од Виена и д-р Коста Јакумис од Тирана, како и нашиот своевиден домаќин од фелата охриѓанецот Гоце Ангеличин Жура. Пријавените учесници на Конференцијата се вбројуваат во редот на најеминентните македонски византолози и медиевисти што претставува гаранција за плоден научен придонес. На сите ви посакувам добредојде и успешна работа.

проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на УКИМ

Почитувани присутни,

Ваша екселенција, претседател на Р. Македонија д-р Ѓорге Иванов

Митрополит Дебарско-кичевски г. Тимотеј

Декан на филозофскиот факултет д-р Ратко Дуев

Почитувани архимандрити, отци,

Уважени гости и учесници на Првата национална конференција за византологија и медиевистика: **Самуиловата држава – 1000 години потоа (1018-2018).**

Во годината кога одбележуваме едно илјадалетие од постоењето на Самуиловата држава исправени сме пред крупни предизвици. Универзитетот Св. Кирил и Методиј како најстара високообразовна и научна институција во Република Македонија од секогаш обрнувала особено внимание на научниот аспект од своето делување. Во таа насока во минатото голем број професори и истражувачи вработени на УКИМ дале свој исклучителен придонес во развојот на византологијата и медиевистиката како научни дисциплини. Тука треба да ги споменеме: Димче Коцо, Петар Миљковиќ-Пепек, Цветан Грозданов, Томо Томоски, Владимир Мошин, Стјепан Антолјак, Иван Микулчиќ, Христо Меловски, Бранко

Панов, Коста Ациевски и др. Токму затоа го изразувам моето големо задоволство за понудената можност УКИМ да учествува во организацијата на ова значајна научна конференција со која се одбележуваат 1.000 години од Самуиловата држава, несомнено еден од круцијалните настани од нашата средновековна историја.

Со особен пиетет нагласувам дека и во изминатите години УКИМ редовно се вклучуваше во достоинствено одбележување и научно валоризирање и афирмирање на големите јубилеи и годишнини од нашето богато културно-историско минато. Имено во 2006 г., нашиот Универзитет заедно со Македонската православна црква и МАНУ ја организираше Меѓународна научна конференција по повод 1.100 од основањето на манастирот Св. Наум, а во 2010 г. УКИМ токму на оваа исто место, Универзитетскиот конгресен центар, ја организираше и научната конференција по повод 1.100 г. од смртта на св. Наум. Нашиот Универзитет по повод јубилејната 1150 годишнина од Моравската мисија и од словенската писменост го организираше престижниот меѓународен научен собир насловен: *Кирило-методиевската традиција и македонско-руските духовни и културни врски* повторно на ова место во октомври 2013. Меѓутоа, особено треба да се нагласи дека нашиот Универзитет даде значаен придонес и во организацијата на 12-от Светски византолошки конгрес што се одржа во Охрид во далечната 1961 г.

Токму продолжувајќи ја веќе востановената традиција УКИМ со задоволство ја прифати коорганизацијата и на овој исклучително значаен научен настан, како поддршка и поттик за натамошни покрупни научни достигнувања во доменот на византологијата и медијевистиката во нашата земја и пошироко.

Глобалниот напредок на науката и технологијата потребно е да биде следен и од нашите институции. Токму промоцијата на научните сознанија, како и презентацијата и валоризацијата на нашето богато културно наследство од византискиот период надвор од границите на нашата држава треба да претставува еден од приоритетите. Комитетот за византологија и медијевистика на Р. Македонија во кој мнозинството се доктори на науки од различни области на византологијата и медијевистиката, се обидува да даде придонес во унапредување и презентација на македонската научна мисла на меѓународно ниво. Токму затоа ја заслужува поддршката од нашиот Универзитет.

Срдечно ве поздравувам од мое лично име, но и од името на УКИМ и воедно Ви посакувам плодна научна дискусија и успех во работата на конференцијата.

проф. д-р Ратко Дуев, декан на Филозофскиот факултет

Почитуван проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на Универзитетот на Светите Кирил и Методиј во Скопје, почитувани академици, професори, студенти, претставници на медиумите, дами и господа

Ми претставува особена чест, од името на Деканатот на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, да Ви посакам добредојде на денешната меѓународна конференција во Охрид, градот најпознат по Св. Климент и св. Наум, кои биле протерани од царот Симеон во 9 век бидејќи не прифатиле да ја адаптираат глаголицата според грчкото писмо, писмото на своите учители, сесловенските просветители Кирил и Методиј. Протерани во најдалечните и зафрлени краишта на царството, Девол и Кутмичевица. Од зафрлен град тие ќе го претворат Охрид во центар на словенската писменост каде со векови ќе доаѓаат луѓе од целата словенска екумена, во Охридскиот книжевен центар да се опишменуваат и да им оддадат почит на нивните учители.

Речиси еден век подоцна Охрид ќе стане престолнина на големо царство, на Самоиловата држава, која го опфаќала најголемиот дел на Балканот, за што 1000 г. потоа се уште сведочат величествените тврдини во градот.

Од основањето на Филозофскиот факултет во далечната 1920 г., речиси помина еден век. Работата започнала со 4 студиски програми: педагогија, историја, историја на уметност и класична филологија, а во 1946 г. за првпат започнува настава на македонски јазик, со што се удира темелот на високото образование во Македонија. Денес на Факултетот студиите се одвиваат на 19 студиски програми на додипломски студии, 38 програми на постдипломски студии и 15 програми на докторски студии.

Но иако се обучуваа кадри, сепак византологијата и кирилометодистиката како засебни области во науката го немаа своето место во општеството. Со исклучок на поединци во областа на историјата, средновековната уметност, книжевност. Пред неколку години по иницијатива на акад. Витомир Митевски за првпат на Филозофскиот факултет се воведоа изборни модули по византологија во студиската програма за класична филологија на додипломски, постдипломски и докторски студии во кои беа вклучени сите професори од факултетот од областа на византиската култура и од други единици на Универзитетот. Растеше и бројот на магистри и доктори на науки од оваа област. Од областа на кирилометодиевистика, имав можност да бидам и дел од проектот *Словенска писменост* кој го реализираше акад. Петар Хр. Илиевски, како и дел од про-

ектите на акад. Цветан Грозданов за историјата на византиската уметност во Македонија.

Иницијативата поттикната од МАНУ и ФЗФ прерасна во Комитет за византологија и медиевистика на РМ.

Особено е важно што станува збор за Прва национална конференција за византологија и медиевистика во нашата земја која се одржува во Охрид. Особено радува што програмата нуди еден интердисциплинарен пристап на проучување на периодот, од историја, книжевност, историја на музиката, лингвистика, религија, всушност еден културолошки приод, за подобро да се разберат процесите кои се одвивале во дадениот период.

На крајот, би сакал од името на Филозофскиот факултет, да им посакам успешна работа на сите учесници на конференцијата, како што забележав програмата нуди многу интересни теми, кои од различни научни аспекти ја расветлуваат историјата и културата на Самоиловата држава.

Ви благодарам!

Prof. Dr. Johannes Koder, President of the AIEB 2011-2016

Dear colleagues and friends,

In the year 2016, I had the honour to encourage a group of scholars in Skopje, led by the Professor Dr Toni Filiposki from the Faculty of Philosophy at the Ss. Cyril and Methodius University and Academician Cvetan Grozdanov († 2018) from the Macedonian Academy of Sciences and Arts (MANU) to found a “Committee for Byzantine and Medieval Studies” in their state as member of the Association Internationale des Études Byzantines (AIEB).

This new committee, with Professor Dr Toni Filiposki as President and Academician Cvetan Grozdanov as Honorary President, asked to be recognised as the official “Committee for Byzantine and Medieval Studies” on the occasion of the 23rd International Congress of Byzantine Studies in Belgrade (22-27 August 2016).

During the ordinary general meeting of the Association Internationale des Études Byzantines on 26 August 2016, Professor Filiposki presented the candidacy, and this very candidacy was enthusiastically supported by Taxiarchis Kolias, Vasil Gjuzev and Lida Miraj, the representatives of the Greek, Bulgarian and Albanian national committees, and unanimously adopted by the plenary.

Now, two years later, on the occasion of the "First National Conference for Byzantine and Medieval Studies" entitled "Samuilovata država – 1.000 godini potoa (1018-2018)", I would like to congratulate the "Committee for Byzantine and Medieval Studies" on a very positive and active start of its scholarly activities. I am sending my best wishes from Vienna for a great success, not only for this meeting, but also for those to come and in general for the Byzantine Studies in your country!

АСОЦИАЦИЯ
НА ВИЗАНТИНИСТИТЕ
И МЕДИЕВИСТИТЕ
В БЪЛГАРИЯ

ASSOCIATION
OF BYZANTINISTS
AND MEDIEVISTS
IN BULGARIA

Уважаеми Колега Тони Филиповски,
Приятелю!

Много се зарадвах на твоята любезна покана да участвам
в Първата научна конференция на византинистите и
медиевистите в Македония.

Ще произнеса слово за Охрид през IX-XIII в.

С уважение:

акад. Васил Гюзелев,
председател на Асоциацията на
византинистите и медиевистите
България

1504, София
бул. „Цар Освободител“ 15
Исторически факултет, каб. 285б
тел. 02 9308 305
e-mail: byzassociation.bg@gmail.com

1504, Sofia, Bulgaria
15 "Tzar Osvooboditel", blvd.
Faculty of History, cab. 285b
tel. +359 2 9308 305
e-mail: byzassociation.bg@gmail.com

13th October 2018

Prof. Toni Filiposki,
Chair,
Committee of Byzantine Studies of (Former Yugoslav) Republic of Macedonia

Dear colleagues, dear fellow scholars of Byzantium,

On behalf of the International Bureau of the International Association of Byzantine Studies, and on behalf of the Association and all its members, I would like to wish you every success for your First National Conference of Byzantine Studies, and to assure you of the full support of the International Association in your efforts to promote and support the study of Byzantine culture and history. As I am sure you are all aware, a scholarly meeting of this sort is an important occasion for colleagues both within and without universities and similar institutions of research and learning to meet, to renew acquaintances, and to share views, ideas and knowledge, as well as to share experiences and to plan for the future. I very much hope that this meeting will set you on a bold and successful course for the future prosperity of our subject in the (Former Yugoslav) Republic of Macedonia.

As I have no doubt you are also all aware, the study of our field faces many challenges, some in terms of access to and availability of financial support and funding for our research and

publications; others in respect of political and cultural pressures relating to the structure and organisation of scholarly research in universities or scientific academies; yet others reflecting competing national political issues. A conference of the sort in which you are involved here today offers opportunities to think about how one might deal with some of these issues and problems, but more importantly, perhaps, it offers the chance to look beyond such matters and to focus attention on the history and cultures in which we are interested, through discussing the key themes and topics that bring you together and through thinking about collaboration and collegiality across institutions as well as across political divisions. It is not always easy to do this, but I have no doubt that in the course of this meeting, the first national conference you have organised, you will be able both to generate exciting new research, offer fresh perspectives on old problems, and ask new questions that will open up new paths for future study.

I would like to repeat our most sincere apologies for the fact that none of the members of the International Bureau were able to be present with you, due to our other commitments, but we thank you for your kind invitation and, on behalf of all members of the bureau, I personally would like to repeat my very best wishes for a fruitful, intellectually stimulating and very successful meeting.

Yours sincerely,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Haldon', with a long, sweeping horizontal stroke underneath.

John Haldon

President, AIEB
Professor of Byzantine History & Hellenic Studies
History Department
Princeton University

Albanian Association
of Byzantine Studies

Tirana, October 18th, 2018

Honored Prof. Dr. Toni Filiposki,

President of the Committee of Byzantine Studies of (FY) Republic of Macedonia

Dear colleagues,

Thank you very much for your kind invitation to join your 1st National Conference on Byzantine and Medieval Studies. I am so sorry being unable to attend, due to a commitment with Europa Nostra, programmed in the same period in Nicosia Cyprus.

On behalf of the Albanian Association of Byzantine Studies, with special pleasure I want to congratulate the Conference, 'Samuel's State - 1000 years later (1018-2018)', organized with great earnest and care by the Committee of Byzantine Studies of (FY) Republic of Macedonia, the Macedonian Academy of Sciences and Arts – MANU, the Faculties of Philosophy and of Theology of the University or Ss. Cyril and Methodius in Skopje and the Institute of National History, bringing together more than 30 members of the Committee of Byzantine Studies of (FY) Republic of Macedonia and other researchers of the Byzantine and Medieval period.

The Albanian Association of Byzantine Studies distinguish among all of you, participants and organizers of the Conference, the intellectual dynamics of the local researchers that are essentially contributing through serious work in researching, studying, promoting and preserving the spiritual and cultural values that you inherit from the history.

These activities, such as this Conference, are especially important, because they highlight the treasures of the local history, the long political, ecclesiastical and cultural tradition that originate from the earliest times.

The Albanian Association of Byzantine Studies recognizes and appreciates the products of such activities and strongly believe that they enlighten and inform in constructive ways all those interested, while stimulating research, exchange of the points of view and reflection.

I want to congratulate all scholars that gave their effort and contributed in organizing this conference, also expressing our readiness to develop common initiatives, contributing in future efforts, thus strengthening the collaboration between our two National Committees of Byzantine Studies.

While applauding your initiative, I wish a very successful conference and the best for the future.

I remain with kind regards,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized capital 'L' with a horizontal stroke extending to the right and a small loop at the bottom left.

Prof. Dr. Lida MIRAJ

President of the Albanian Association of Byzantine Studies

неговата екселенција д-р Ѓорге Иванов,
Претседател на Република Македонија

Почитувани присутни,

Дами и господа,

Чест ми е да ве поздравам на првата Национална конференција за византологија и медијевистика. Летово, додека престојувал во вилата „Билјана“ во Охрид, кај мене дојдоа професорите Филипошки и Цветановски и ме поканија да бидам покровител на оваа конференција. Додека разговаравме за Самуил, пред очи ни беше Охрид и Самуиловата тврдина. Иако не делат 1000 години од падот на Самуиловата држава, сепак, актуелните случувања во Република Македонија упатуваат дека имаме ненаучени лекции кои одново ни се повторуваат.

Кога веќе ја имам можноста да ја отворам оваа научна конференција, дозволете ми да се произнесам и за темата. Како универзитетски професор кој речиси две децении предавам политички теории и политичка филозофија, предмет на интерес ми беа и политичките теории и институции на Источното Римско Царство. Тоа ќе биде дел од фокусот на моето обраќање.

Кога во 867 година Ерменецот¹ Василиј со преврат станал византиски император, нему му биле потребни сите можни аргументи за да ѝ даде легитимитет на својата власт. Еден од тие аргументи бил фактот дека тој се родил во византиската тема Македонија, која опфаќала само еден мал дел од поширокиот историски и географски регион Македонија.² Тоа било повод неговата династија да се нарече македонска. Надоврзувајќи се на овој наратив, како византиски император неговиот внук Константин VII Порфирогенит изградил перцепција за наводна генеолошка врска на неговиот дедо Василиј I со античката македонска династија за да го зајакне легитимитетот.³ Тоа денес некои го нарекуваат антиквизација.

На византиската македонска династија, секако, ѝ одел во прилог фактот дека во тоа време не постоел друг државен субјект што би се по-

¹ Skylizes, John. *A Synopsis of Byzantine History 811-1057* (Translated by John Wortley), Cambridge University Press 2010, 116.

² Панов, М. Б. "Создавањето на средновековната држава во Македонија." *Историја на Македонскиот народ* (Ур.: Т. Чепреганов), Институт за национална историја, Скопје 2008, 110.

³ Панов, М. Б. "Византиска Македонија." *Македонија: Милениумски културно-историски факти, Том 2*, Медиа Принт Македонија, ЕВРО-БАЛКАН, Скопје 2013, 1170-1171.

викувал на славната македонска традиција. Но, набргу нештата се промениле.

Словенските светители и просветители Кирил и Методиј и нивните ученици Св. Климент и Наум Охридски создале услови за културно, образовно, духовно, а со тоа и социоекономско издигнување на словенските народи, и конкретно, народот на Македонија.⁴ Семето што го посеале изртило и пуштило корен од кој никнала една фиданка. Во 969 година, користејќи ја презафатеноста на Византија на Истокот, комитопулите Давид, Мојсеј, Арон и Самуил кренале востание против разнишаната бугарска власт.⁵ Во 976 година, односно пет години по укинувањето на Првото бугарско царство од страна на Византија, Самуиловата држава се воспоставила како нова геополитичка реалност на Балканот.

Острогорски вели дека и според составот и според карактерот, Самуил создал ново царство.⁶ Политичкото, духовното и културното јадро на таа држава било во југозападниот дел од Македонија. Таму се наоѓале и првата и втората престолнина – Преспа и Охрид.

Како „воинствен човек кој никогаш не знаел да мирува“⁷, Самуил ја искористил Граѓанската војна во Византија и за релативно кратко време ја создал најголемата словенска држава на Балканот, која излегувала на три мориња, а на север граничела со реките Дунав и Сава.⁸ Како голем воен стратег, Самуил инвестирал во одбраната на јадрото на државата преку низа утврдувања. Притоа, освоените бугарски територии биле пред сè во функција на заштита на територијата на Македонија.⁹

Оваа нова државна творба имала и свој специфичен државен интерес – контрола на стратешкиот коридор Виа Егнација од Солун до Драч.¹⁰

Самуил воспоставил и нов црковен центар во Преспа. Со цел да го зацврсти легитимитетот на народната црква во Македонија,¹¹ Самуил

⁴ Велев, И. "Светите Климент и Наум Охридски и нивната улога врз развитокот на словенската цивилизациска свест во Македонија." *Светите Климент и Наум Охридски. Прилози од научниот собир одржан на 13-15 септември 1993, Скопје, МАНУ* (Уредници: П. Х. Илиевски, Ц. Грозданов и Б. Ристовски), МАНУ: Скопје, 1995, 163-168.

⁵ Антолјак, С. *Средновековна Македонија*, 1, Мисла: Скопје, 1985.

⁶ Острогорски, Г. *Историја на Византија*, Наша книга: Скопје, 1992, 361.

⁷ Skylizes, 255-256.

⁸ Ѓоровић, В. "Држава македонских Словена." *Историја српског народа*, Глас Српски, Ars Libri., Београд 1997.

⁹ Панов, М. Б. "Византиска Македонија.", 1184, 1189.

¹⁰ Пириватрић, С. *Самуилова држава, Обим и карактер*, Византолошки Институт, Српске Академије Наука и Уметности, Београд 1997. стр. 192.

¹¹ Панов, М. Б. "Византиска Македонија.", 1183, 1186.

ги пренел моштите на еден од учесниците на Првиот вселенски собор – Св. Ахил Лариски¹². Подоцна, духовниот центар го пренел во Охрид каде била жива глаголската традиција¹³ која не фатила корен во Бугарија.

Самуиловата држава и суштински се разликувала од Византиското и Бугарското Царство и поради толерантниот однос кон богомилската ерес.¹⁴ Во тоа, на некој начин, ги гледаме контурите на она што денес го нарекуваме македонски модел на соживот и почитување на различноста.

Ова се неспорните факти. Постојат многу отворени прашања за кои сè уште се води дебата. Дали Самуил бил крунисан за цар или крал? Која била Самуиловата етничка припадност – Ерменец, Македонец-Брсјак или Бугарин?¹⁵ И покрај овие дилеми, едно е сигурно. А тоа е дека логиката на населението кон владетелот не зависи толку од неговиот етнички идентитет колку од неговата способност да ги задоволи социоекономските и културните потреби и интереси на населението.¹⁶ Народот на Македонија го прифатил Самуил како свој владетел. Не само што нема докази за незадоволство на народот од владеењето на Самуил, туку, до последните битки, тој и неговите наследници можеле да мобилизираат голема војска.¹⁷

Сите овие факти упатуваат на заклучокот дека државата на Самуил суштински се разликувала од Бугарското Царство. А сепак, денес, 1000 години подоцна, науката сè уште дебатира за бугарскиот карактер на Самуиловата држава. Како се случи тоа?

¹² Белчовски, Ј. *Охридската архиепископија од основањето до поаѓањето на Македонија под турска власт*, Православен Богословски факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје 1997, 77-78.

¹³ Поп-Атанасов, Ѓ. *Македонската глаголица*, МАНУ: Скопје 2015; Конески, Б. "Охридската книжевна школа." *Словенската писменост: 1050 – годишнина на Климент Охридски*, Народен музеј Охрид, Охрид 1966, 57-62.

¹⁴ Според Ангеловска-Панова „[ф]аворизирањето на богомилството во времето на царот Самоил не било предодредено од религиозни мотиви во смисла на тоа дека тој бил приврзаник на ова движење. Напротив, постојат повеќе објективни причини од политичка природа кои го условиле толерантниот однос на царот Самуил кон богомилите. Имено, во состојба на постојани воени конфронтации со византискиот император Василиј II, Самуил не бил во позиција да ја ризикува поддршката од богомилите, напротив, тој им оставил простор за слободно дејствување. Според Д. Ангелов, тоа значи дека „богомилите требало да бидат придобиеени како сојузници во тешката и судбоносна борба против завојувачките планови на Василиј II.“ Ангеловска-Панова, М. *Богомилството во духовната култура на Македонија*, АЗ-БУКИ, Институт за старословенска култура, Скопје 2004, 74.

¹⁵ Stephenson, P. *Byzantium's Balkan Frontier*, Cambridge University Press, 2000, 61

¹⁶ Панов, М. Б. "Византиска Македонија.", 1203.

¹⁷ Shepard, J. "Equilibrium to expansion (886-1025)." *The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492* (Ed. J. Shepard), Cambridge University Press, 2008, 493-536.

Прво, византиските автори го користат топонимот Македонија само за деловите од Македонија кои се под византиска власт.¹⁸ Тие прават внимателно терминологско разграничување меѓу Самуиловата држава и византиската тема Македонија за да го монополизираат името Македонија само за своите потреби. Пример за таква монополизација имаме и денес. Современата грчка држава инсистира името Македонија да се употребува само за административната област што се наоѓа во нејзините граници. Бирокупатите во некои меѓународни организации го бришат името Република Македонија и придавката македонски со еднаква ревност како што тоа го правеле византиските хроничари пред 1000 години.

Второ, официјалната византиска историографија одбива да ја признае и да ѝ даде легитимитет на Самуиловата држава. За разлика од Првото Бугарско Царство кое било признато од Цариград, а бугарскиот цар бил сметан за духовен син на византискиот император¹⁹, Самуил и неговата држава не биле признати. Јован Скилица, востанието на комитопулите го нарекува одметништво, а Самуил го нарекува тиранин.²⁰ Во такви услови на непризнавање и изолација, Самуил се свртел кон Рим. Дали примил круна од папата или не е прашање на дебата, но факт е дека големата византиска офанзива од 1001 година се случува по крунисувањето на Самуил.²¹ Со сличен предизвик се соочивме и ние. Првите обиди на независна Република Македонија да биде меѓународно признаена резултираа со агресивна грчка дипломатска офанзива која кулминираше со нелегално економско ембарго и долгогодишна блокада на нашите интеграции.

Трето, Џонатан Шепард ја забележува разликата меѓу декларираните и вистинските цели на Василиј. Иако освојувањето на Самуиловата држава била негова јавно декларирана цел, сепак, неговата вистинска цел била обезбедување внатрешна кохезија на Империјата и контрола врз војската и амбициозните генерали.²² Сè додека Василиј успешно се

¹⁸ Панов, М. Б. "Византиска Македонија.", 1206.

¹⁹ Arveler, E. *Politicka ideologija Vizantijskog carstva*, Filip Visnić, Beograd 1988, 67.

²⁰ „Тоа може да ја објасни и нечовечната свирепост на Василиј II кон војниците на Самуил после битката кај Беласица во 1014 година. Оваа казна упатува на заклучокот дека Византијците ги сметале Македонците и Самуил како обични бунтовници против природниот владетел, односно византискиот император. Ослепувањето била византиска казна предвидена против оние кои згрешиле против царското величество, поради што слепите биле исклучени од правото на византискиот престол.“ Arveler, *Politicka ideologija*, 66-67.

²¹ Панов, М. Б. "Византиска Македонија.", 1189-1190.

²² Shepard, J. "Byzantium Expanding, 944-1025." *New Cambridge Medieval History, III* (c. 900-c.1024) (Ed. T. Reuter), Cambridge University Press, 2008, 586-605.

борел со Самуил, неговата власт не се доведува во прашање.²³ Анексијата на Самуиловата држава во 1018 година го лишила Василиј од натамошен изговор за контрола врз војската.²⁴ Дали нешто слично гледаме и денес, кога прашањето за името на Република Македонија се користи како средство за мобилизација на избирачите од страна на грчките политички елити пред секои избори?

Четврто и последно, авторите ги пренесуваат сфаќањата од епохите во кои пишуваат на епохите кои ги проучуваат и за кои пишуваат. Според Стивенсон, Василиј II го добил епитетот „бугароубиец“, 150 години по смртта, за да се оправдаат византиските походи против Второто Бугарско Царство.²⁵ Епитетот на Василиј II станал еден од клучните аргументи за бугарскиот карактер на Самуиловата држава и нејзиниот народ.²⁶

Не би сакал да бидам погрешно разбран. Не се обидувам да ги поистоведам Самуиловата држава и Република Македонија, ниту Византиското Царство и современата грчка држава. Овие паралели ги спомнувам само затоа што ја потврдуваат Хегеловата констатација дека ако нешто научивме од историјата, тоа е дека ништо не научивме од историјата. Сме можеле да донесеме многу помудри одлуки ако внимателно ја читавме историјата, особено онаа за Самуил.

Што значи севу ова за нас денес?

Бидејќи сме во Охрид, како метафора ќе употребаам една практика поврзана со патронот на градот. Св. Климент бил познат по тоа што, меѓу другото, го научил народот да ги калеми овошките. Затоа и денес охридските цреши ги нарекуваме климентици. Но, освен калемење на овошки, постои и калемење на теории, истории и светогледи.

На стеблото на Самуиловата држава е накалемена туѓа гранка. Таа туѓа гранка се официјалните византиски перцепции за карактерот

²³ Пириватрић, *Самуилова држава*, 194.

²⁴ Stephenson, P. "The Balkan Frontier in the Year 1000." *Byzantium in the Year 1000*. (Ed. P. Magdalino), Leiden: Brill, 2003, 119-120.

²⁵ Stephenson, P. *The Legend of Basil the Bulgar-Slayer*, Cambridge University Press, 2003.

²⁶ На тоа треба да се додаде и фактот дека бројни хроничари пишуваат од временска дистанца. Јован Скилица пишува на самиот крај на 11 век. Според Холмс, известувањето на Скилица за Самуиловата држава е „спорадично и конфузно.“ Holmes, C. *Basil II and the Governance of Empire (976-1025)*, Oxford University Press, 2005. Како царски хроничар негова цел била да го претстави византискиот император во што подобро светло. Пириватрић, стр. 18). Во однос на промашувањата на Скилица се произнесува и Антољак. Антољак, С. "Критички осврт на изворите за Самуиловата држава (до 1014)." *Илјада години од востанието на комитопулите и создавањето на Самуиловата држава*, Институт за национална историја: Скопје 1971, 21-56.

на Самуиловата држава. Од тогаш стеблото наместо сопствени дава туѓи плодови. И затоа многу хроничари и историчари со децении и векови се хранеле од плодовите на калемот, мислејќи дека тоа се плодови на изворното стебло.

Нештата почнале дополнително да се комплицираат по Француската револуција кога на Балканот процреле идеите за националната држава.

Додека на Западот се развил вестфалскиот модел на суверена држава одвоена од црквата, на Истокот опстанал предвестфалскиот модел на симфонија. По пропаста на Византија и освојувањето на Османлиите, митрата на патријархот станува супститут за царската круна. Патријархот станал лидер на милетот, односно милет-баши, одговорен пред Султанот за мирот и поредокот меѓу верниците.

Со пропаѓањето на Османлиската Империја, нетериторијалните милети станаа територијални девлети, диецезите на помесните балкански цркви станаа граници на новите балкански држави. Религиските идентитети станаа национални идентитети. Во лушпата на предмодерниот милет-систем почнале да растат модерните нации држави.

Заведени од вирусот на империјализмот, балканските елити ги развија проектите за големите држави на Балканот. Но, за да го колонизираат просторот, тие прво мораа да го колонизираат времето. Предмодерните сложени процеси почнаа да ги поедноставуваат и толкуваат со модерни категории. Настаните од дамнешното минато почнаа да ги перципираат низ матрицата на модерниот национализам. Или, како што вели Чеслав Милош, „колку подоцна некаде се појавил национализмот, толку поревносно се стремел да се надоврзе на времињата од приказните“. Затоа, Стојан Прибичевиќ со право ќе констатира дека „националистичките и културните предрасуди доведуваат до тоа во голем број словенски и несловенски натписи за Македонија да провејуваат лажни факти, сомнителни теории и погрешни претпоставки.“²⁷

Точно е дека победниците ја пишуваат историјата. Но, исто така, точно е дека поразените ги создаваат легендите кои, иако, не секогаш се држат до фактите, сепак ја пренесуваат смислата на настаните. За разлика од модерниот човек воспитан во духот на рационализмот и картезијанскиот скептицизам, фокусот на предмодерниот човек не се толку фактите, колку смислата. Затоа се вели дека знаењата се минливи, но мудроста е вечна. А таа мудрост се стекнува со искуството на бројни генерации.

²⁷ Прибичевиќ, С. *Македонија, нејзините луѓе и историја*, Македонска книга: Скопје, 1990, 20.

Самуил бил поразен, неговата држава била анектирана, подоцнежните востанија биле задушени. Но, во колективната меморија на народот останал споменот за тој краток блесок во долгата македонска ноќ.²⁸ Кога во последната деценија на 11 век архиепископот Теофилакт пристигнал во Охрид, охридани за негов инает го пречекале со победнички песни со кои ја славеле пропаднатата Самуилова држава.²⁹

Можеби токму затоа, во 1944 година, отворајќи го Првото заседание на АСНОМ, илинденецот Панко Брашнаров со преполна душа ќе рече дека со тој чин се измива „од македонскиот народ десетвековниот ропски срам од пропаста на Самуиловата држава, за да се роди денеска нова, светла и слободна македонска држава“.

Таа АСНОМ-ска Македонија е фиданка што изникна од коренот од кој изникнала и Самуиловата држава. И како фиданка, таа го даде вистинскиот плод, оној долго заборавен и потиснуван од туѓите, калемени гранки на пропагандите и идеологиите. Тој плод, меѓу другото, е и независна и суверена Република Македонија во која вие, историчарите, имате целосна академска слобода да истражувате и пишувате. Таа слобода ви овозможува без ронка страв и со критичко око да ги преиспитувате догмите врежани во камен кои со децении беа третирали како општопознати факти од страна на некои ваши колеги од соседството.

Но, денес, за жал, се прават обиди и на таа фиданка да ѝ се накалеми туѓа гранка. А таа туѓа гранка е Договорот од Преспа. Во член 8, точка 5 е предвидено формирање на „Заеднички интердисциплинарен комитет на експерти за историски, археолошки и образовни прашања“. Иако тој комитет би требало да го разгледува објективното научно толкување на историските настани, сепак, симптоматично е што тоа треба да го прави под надзор на министерствата за надворешни работи на двете држави.

Авторите на текстот на Договорот од Преспа, кои и да се тие, покажуваат или елементарно непознавање на балканската историја или загрижувачка индиферентност кон сложените процеси на градење балкански идентитети. Искрено, не знам која од овие две алтернативи е полоша. Но, тие одат и чекор понатаму со тоа што негираат многу универзални вредности. Го негираат пред сè правото на самоопределување кое значи дека само нацијата има право на одлучување за својата судбина, дека никој не е овластен насилно да интервенира во нејзиниот живот, да ги руши нејзините школи и други институции, да спроведува насилство над нејзините обичаи и навики, да го сотира нејзиниот јазик или да ѝ ги

²⁸ Прибичевиќ, *Македонија*, 95.

²⁹ Пириватрић, *Македонија*, 197.

забранува нејзините права. Го негираат и правото на слобода на мисла, совест и религија, но и правото на слобода на мислење и изразување гарантирани со Универзалната декларација за човекови права.³⁰

Со Договорот од Преспа, вашата академска и образовна дејност ќе ја надгледуваат политичари, дипломати и бирократи кои ревносно ќе ги цензурираат учебниците што вие ги пишувате или од кои вие предавате.

Една од причините за пропаста на Самуиловата држава беше прертвливоста на нејзините елити, кои за титули, инсигнии, стипендии и престиж ја менувале страната. Нешто слично гледаме и денес.

И во такви услови, за жал, секогаш ќе се најде некој кој ќе прифати да напише политички коректна историја во која ќе се наметнуваат претстави скроени по волјата на нашиот јужен сосед. И тие плодови на тој нов калем ќе им се даваат на нашите деца во училиштата и на нашите студенти на факултетите.

Големиот дијагностичар на современото грчко општество Никос Диму вели дека Грците имаат потреба да се митологизираат себеси а ги демитологизираат другите.³¹ Договорот од Преспа има за цел од нас да направи фуснота во нечија туѓа верзија на историјата, и со тоа да го затвори поглавјето за самоопределувањето на Македонскиот народ и неговата суверена и независна Република Македонија.

Искуството покажа дека речиси сите проблеми на Балканот настануваат тогаш кога политичарите се занимаваат со историја, а историчарите со политика. Некој ќе каже, Претседателе, па и овој ваш говор е посветен на историјата. Но, јас не зборувам за историјата. Јас зборувам за принципите и вредностите што се доведени во прашање поради политизацијата на историјата, и за тоа зборувам со неоспорливи историски факти. Моја должност како Претседател на Република Македонија е да ги штитам придобивките за кои се бореле и се изборице нашите предци. А тие придобивки нужно ја вклучуваат и вистината за нашето минато, како основа за нашата сегашност и иднина.

Зборувам не само како Претседател, туку и како ваш универзитетски колега. Да не дозволиме некој да ја исполитизира историската наука. Да не дозволиме некој да создава политички коректна историја. Да не дозволиме некој да ни ја ограничува академската слобода и да не цензурира.

³⁰ Генерално собрание на ОН. „Универзална декларација на човековите права“. 1948.

³¹ Dimou, N. *On the Unhappiness of Being Greek*, Zero Books 2013.

Цензурата е дете на стравот и мајка на незнаењето. Бидејќи стравот од вистината раѓа незнаење. Тоа не е ништо друго освен страв од де-конструкција на модерни национални митови создавани на наша сметка.

Пред еден милениум Самуиловата држава се соочувала со слични предизвици како и современата македонска држава – Република Македонија. Тие предизвици се негирање, непризнавање, обиди за блокада, изолација, погрешно именување. Од нас зависи дали ќе ја зачуваме академската слобода, или на идните генерации во наследство ќе им оставиме цензурирана и фалсификувана историја.

Ви благодарам.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Ангеловска-Панова, М. *Богомилството во духовната култура на Македонија*, АЗ-БУКИ-Институт за старословенска култура, Скопје 2004.
- Антолјак, С. "Критички осврт на изворите за Самуиловата држава (до 1014)." *Илјада години од востанието на комитопулите и создавањето на Самуиловата држава*, Институт за национална историја: Скопје 1971, 21-56.
- Антолјак, С. *Средновековна Македонија*, 1, Мисла:Скопје 1985.
- Arveler, E. *Politicka ideologija Vizantijskog carstva*, Filip Visnić: Beograd 1988.
- Белчовски, Ј. *Охридската архиепископија од основањето до поаѓањето на Македонија под турска власт*, Православен Богословски факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје 1997.
- Велев, И. "Светите Климент и Наум Охридски и нивната улога врз развитокот на словенската цивилизациска свест во Македонија." *Светите Климент и Наум Охридски. Прилози од научниот собир одржан на 13-15 септември 1993, МАНУ-Скопје* (Уредници: П. Х. Илиевски, Ц. Грозданов и Б. Ристовски), МАНУ:Скопје 1995, 163-168.
- Dimou, N. *On the Unhappiness of Being Greek*, Zero Books 2013.
- Конески, Б. "Охридската книжевна школа." *Словенската писменост: 1050 – годишнина на Климент Охридски*, Народен музеј Охрид, Охрид 1966.
- Острогорски, Г. *Историја на Византија*, Наша книга: Скопје 1992.
- Панов, М. Б. "Византиска Македонија." *Македонија: Милениумски културно-историски факти, Том 2*, Медиа Принт Македонија-Универзитет ЕВРО-БАЛКАН, Скопје 2013, 1083-1262.

- Панов, М. Б. "Создавањето на средновековната држава во Македонија." *Историја на Македонскиот народ* (Уредник: Т. Чепрегенов), Институт за национална историја, Скопје 2008.
- Пириватрић, С. *Самуилова држава, Обим и карактер*, Византолошки Институт, Спрске Академије Наука и Уметности, Београд 1997.
- Поп-Атанасов, Ѓ. *Македонската глаголица*, МАНУ:Скопје 2015.
- Прибичевиќ, С. *Македонија, нејзините луѓе и историја*, Македонска книга:Скопје 1990.
- Shepard, J. "Equilibrium to expansion (886-1025)." *The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492* (Ed. J. Shepard), Cambridge University Press, 2008, 493-536.
- Shepard, J. "Byzantium Expanding, 944-1025." *New Cambridge Medieval History, III* (c. 900-c.1024) (Ed. T. Reuter), Cambridge University Press, 2008, 586-605.
- Skyllizes, John. *A Synopsis of Byzantine History 811-1057* (Translated by John Wortley), Cambridge University Press 2010.
- Stephenson, P. *Byzantium's Balkan Frontier*, Cambridge University Press, 2000.
- Stephenson, P. "The Balkan Frontier in the Year 1000." *Byzantium in the Year 1000* (Ed. P. Magdalino), Leiden: Brill 2003.
- Stephenson, P. *The Legend of Basil the Bulgar-Slayer*, Cambridge University Press, 2003.
- Holmes, C. *Basil II and the Governance of Empire (976-1025)*, Oxford University Press, 2005.
- Ђоровић, В. "Држава македонских Словена", *Историја српског народа*, Глас Српски- Ars Libri., Београд 1997.
- Генерално собрание на ОН. "Универзална декларација на човековите права." 1948.